

Otroci brez spremstva v Sloveniji: Vsakdanji izzivi in predlogi za izboljšave

dr. Blaž Lenarčič, dr. Tjaša Žakelj
Univerza na Primorskem,
Znanstveno-raziskovalno središče

Namen

- Predstaviti *rezultate* raziskave MINAS
- Predstaviti celovito izkušnjo MMBS v procesu pridobivanja mednarodne zaščite, vlogo zastopnika, spornost postopkov določanja mladoletnosti, namestitev, finančno podporo, dostop do zdravstvenih storitev idr.
- Otroci brez spremstva v procesu izobraževanja.

- *V čigavo najboljšo korist? Analiza pravic mladoletnih migrantov brez spremstva skozi prizmo migracijskih in azilnih postopkov, 2014 – 2015 na Znanstveno-raziskovalnem središču Univerze na Primorskem; Evropska komisija.*
- V projekt je vključenih več držav: Francija, Velika Britanija, Avstrija in Slovenija.
- Preučevanje:
 - ✓ Vključenost načela otrokovih najboljših koristi v nacionalno zakonodajo.
 - ✓ Določanje otrokovih najboljših koristi v praksi.

- **“Mladoletnik brez spremstva ali mladoletnica brez spremstva** je mladoletnik, ki je na ozemlju Republike Slovenije brez staršev ali zakonitih zastopnikov.” (Zakon o mednarodni zaščiti)
- **Načelo otrokove najboljše koristi:** Konvencija o otrokovih pravicah (OZN, 1990) (še) ne ponuja natančne definicije tega načela. Sintagma široko opisuje otrokovo blaginjo, zato ni mogoče podati končne definicije kaj je otrokova najboljša korist, saj je odvisna od vrste dejavnikov (starost, okolje, ipd.).

Podatki o raziskavi

- Analiza zakonodaje (vključenost načela otrokovih najboljših koristi).
- 13 polstrukturiranih intervjujev z eksperti, ki imajo posredne in neposredne izkušnje z zaščito otrok brez spremstva v obdobju 21.1. – 14.4.2015.
 - 3 predstavniki nevladnih organizacij (Slovenska filantropija in Pravno informacijski center)
 - 10 predstavnikov vladnih organizacij: Centra za tujce, Ministrstva za notranje zadeve, skrbnik za poseben primer, predstavnik Azilnega doma, predstavnik mejne policije, namestnik ombudsmana, predstavnik Ministrstva za delo, družino socialne zadeve in enake možnosti, predstavniki centrov za socialno delo, zakoniti zastopnik otrok brez spremstva.

- Terenska raziskava med otroki brez spremstva: januar – april 2015
- Intervjuje izvajala predstavnica Slovenske Filantropije (se poznali – zaupanje).
- 18 intervjujev (vsi fantje in vsi evidentirani mladoletni migranti brez spremstva): 13- Afganistan, 2- Somalija, 1- Gana, 1- Sierra Leone, 1- Ukrajina.
- Vsi so imeli legalen status (status begunca ali so čakali na pridobitev statusa begunca ali subsidiarne zaščite).
- Trajanje intervjuja: 1,5 – 2,5 ure (potekali v angleščini, slovenščini ali s prevajalko v maternem jeziku mladoletnika).
- Kraj izvedbe: neformalni kraji
- Predstavljeni cilji in nameni raziskave, intervjujev; prostovoljnost sodelovanja; možnost prekinitve intervjuja idr.
- Intervjuji posneti in prepisani.
- Anonimnost.

Dodatne informacije

- Slovenija ni končna destinacija.
- Mladoletni migranti brez spremstva so v Slovenijo prišli tudi po večletnem potovanju preko različnih držav.
- V Sloveniji niso „pristali prostovoljno“: zajeti na meji, ali na območju Slovenije na poti na z. in s. del Evrope; nekateri so povratniki...
- Večina ni imela predhodnega znanja ali informacij o Sloveniji, jeziku, kulturi ...

Dodatne informacije

- Večina mladoletnih migrantov brez spremstva v Sloveniji zaprosi za mednarodno zaščito.
- Ko prispejo v Slovenijo imajo 2 možnosti:
 - 1) V državi ostanejo kot ilegalni migranti brez statusa in so nastanjeni v Centru za tujce do vrnitve v državo izvora.
 - 2) Zaposijo za mednarodno zaščito (prejmejo status *begunca*-trajen ali *subsidiarne zaščite*-za določeno obdobje) in so začasno nastanjeni v Azilnem domu, dokler se ne organizira namestitve drugje.

Razlog za odhod

- Različni: vojna, „strah pred političnim pregonom“, pregon zaradi „napačne“ vere, „strah pred smrtjo“, „strah zaradi prisilne vključitve v vojsko“, ipd.
- Travmatične izkušnje – nekateri ne želijo govoriti o tem.

„I left my country because of religion. That was the real problem./.../ before it was ok, but when some people, because of religion and changes, they didn't accept the president, when it came to that, everyone moved. They invited me to be with them and that was the reason that my mother sent me away. If I would go with them, I would really die/.../ they wanted me to work for them or to do whatever they like/.../ You will have to kill some or they will kill you.“

Postopki na meji

- Prvi stik pogosto z obmejno policijo (lahko so zaradi bilateralnih sporazumov vrnjeni v Slovenijo medtem ko prečkajo prehod v drugo državo, ali jih kdo prijavi na meji itd.)
- Najmanj informacij o „postopkih na mejah“ in „postopkih vrnitve“ ...

„Jaz vidim večji problem v postopkih (na meji), ki so lahko ponižujoči, posegajo v zasebnost, ne spoštujejo njegovih pravic. /.../ Saj ta kultura je še ostala na meji, da so tisti, ki varujejo mejo, se čutijo zelo močne, in iz tega ven tudi tako ravnajo, ne samo z mladoletniki, na splošno s tujci, predvsem s tujci iz tretjih držav.“ (Predstavniki urada Varuha)

Postopek pridobitve mednarodne zaščite

- Postopek pridobitve mednarodne zaščite se prične ko MM izrazi željo za pridobitev mednarodne zaščite.
- Po „prijetju na meji“ so sprva nameščeni v Center za tujce; dodelijo jim skrbnika za posebne primere (cilj identificiranje najboljših koristi).
- Svetujejo jim zaprosilo za status mednarodne zaščite.
- Ko izrazijo namero zaprositve za mednarodno zaščito se jim določi zakoniti zastopnik in podvrženi so različnim intervjujem/poizvedovanju s ciljem pridobiti čim več informacij (država izvora, razlog odhoda, starost, pričakovanja itd.)

Pogled mladoletnikov BS:

- Brez informacij
- Brez primernega prevajalca/tolmača
- Strah, izgubljenost, nemoč
- Ne verjamejo jim
- Ne morejo izpovedat dejanskega stanja

„Yeah, I had a translator, but I did not understand anything what he's saying. Yes, I did not understand because he spoke Persian, I did not understand anything at all. My language is Dari, the translators was speaking Persian. Persi-Dari is a big difference. „

- Pogled zakonitega zastopnika:

„In nas ne poznajo, se nasmihajo, ne razumejo kaj je vloga nekoga, ki jih zastopa s pravnega vidika, kaj je moja vloga, zakaj me potrebujejo, zakaj sem tam, kako jim lahko pomagam in jim v tistem času ne morem veliko tega povedati, lahko jim povem, če boste rabili zdravnika, bom šla z vami; če boste imeli težave, me pokličite... Potem pa se tu konča.“

- Z vidika MM je postopek intervjuja izpeljan neustrezno, izkušnja je neprijetna, strah jih je, zmedeni so, manjka temeljna informacija o tem kaj se dogaja...kakšne posledice ima intervju zanje ..

„Alone, I was all the time alone, but I was full of fear. They brought me there...I don`t know what will happen now with me, where will they put me. I was full of fear.“

- Pogost dvom v resničnost povedanega, kaj so doživeli, v to, da so mladoletni ...

- Nato čakajo čakajo na status ...več mesecev ali leto in več!

Pogled mladoletnikov BS:

- Predolg postopek pridobitve statusa
- Ubijajoč občutek negotovosti
- Premalo pripravljeni za prvi intervju, ki ključno vpliva na njihovo nadaljnje življenje in status.

“Before interview nobody explained me about nothing, than I gave the interview and they said, ok, now you finished”.

Določanje mladoletnosti

- (Sporni) postopek določanja starosti (če nimajo dokumentov):
 - slikanje kosti,
 - primerjava velikosti testisov s kroglicami nanizanimi na nitko, ocenjevanje poraščenosti
- Arbitrarnost postopka! Postopki so medicinsko nezanesljivi, nevarni in/ali ponižujoči

„To pomeni, da se je fant moral sleči, da je lahko potem primerjala s to neko verižico, ki jo je imela pred seboj.“

- (Predstavnica nevladne organizacije)

- **Pogled MMBS**

„...who confirmed that I am 17 years old. [How was at the doctor, how did they check you?] They performed an x ray on both my hands and my knees“

Nastanitev

- Večina (sprva) izkušnjo bivanja v Azilnem domu:

„Well, Asylum home was more like prison, because I did not go out, if you do go out, you have to be back at a certain time. You could not have freedom. Also, the food and everything was very bad at this place.“

Pogled mladoletnikov BS:

- Neprimerni pogoji bivanja (AD predviden za odrasle)
- Neprimerna hrana in količinsko skromna
- Pomanjkanje primernih oblačil
- Manko informacij
- Manko avtonomije
- Socialna izolacija
- Ni zasebnosti

Tisti z izkušnjo življenja v drugih državah (Skandinavske, Nemčija): kritika slovenskega sistema!

„It was the first Asylum Centre in Europe we were in. We thought it was a strange... if this is the situation in Europe... If we always have to ask people for food, for help... And then when we went up in Austria and Norway. There was not the same. Even when we were first there, we were not in prison. And we had the opportunity to leave, if we did not want something. We were not in prison. There is different.“

Denarna podpora

Pogled mladoletnikov BS:

- Prejeta sredstva so preskromna
- V primeru pomanjkanja- Slovensko filantropijo, prijatelje, učitelje
- Težko dobiti dodatno delo
- Če delajo, se državna podpora zmanjša
- Denar pošiljajo družini

„It was a bad system. During the summer, while I was working, they lowered that 260€ I received. Rather than leaving those people who want to do something for their future, for their life. They could help, encourage you to work. But if you work, you just do not receive from Ministry, from Centre for Social work.“

Zdravstvene storitve

Pogled mladoletnikov BS :

- Zadovoljstvo variira (od ekstremno pozitivnega do negativnih percepcij).
- Manko interkulturnih kompetenc

„When asked I didn't get the doctor in Asylum home. I said to them that I couldn't sleep. And than social worker for minors told me 'Oh, you are from Afghanistan, go find some drugs and take it and you will be totally normal. You are an addicted person'. ... She insulted me by saying I am addicted. ... She apologized then and said that she made a mistake“

Problem pomanjkljive psihološke podpore/obravnave!

„I lose my hairbecause of the stress. It is stress when you are here and your family is in another country. Of course stress will be with you.“

Prehod v polnoletnost ..

- Z vstopom v 18 leto izgubijo pravice iz naslova mladoletnega migranta BS.

„We applied and they said it is not possible for you to get your whole family, we just check your mother and father, and then the last time they said: you don't need mother and father- you can live alone./.../ they said I don't need to live with my family, as you are now 18, so you don't need your parents anymore. /.../It was a bad decision. It is not correct – if you are 13 or 14 you need parents, everybody needs parents, even when I am 60 I'd still need my mother and father. And they are suggesting that at 18 you don't need your mother! Even now I miss my mother; I need to see her one day! And I can't even go to visit.“

- Ko je dopolnil 18 let se je postopek „zdržitve družine“ prekinil.
- Umanjka „obdobje prehoda“, ki bi MM bolje usposobil za samostojno življenje.

- Dodaten problem tranzicije v polnoletnost so dejansko **časovni zamiki v postopkih:**

„Ti postopki se zelo vlečejo. Zdi se mi, da ni slučajno, da se ti postopki vlečejo. Se mi zdi, pa ne samo meni, da se nalašč vlečejo.“

(predstavnik/ca nevladne organizacije)